

Петра Бјелица
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Место љубавног сусрета са Сапфином поезијом

Locus amoris: дијалогско читање Сапфине поезије / Јелена Пилиповић. – Београд: Научна КМД, 2014 (Београд: Научна КМД). – 260 стр.; 21цм. – ISBN 978-86-6021-081-6

Књига *Locus amoris: дијалогско читање Сапфине поезије* Јелене Пилиповић представља оригиналан и инспиративан оглед о првом аутентичном месту љубави у европској књижевности и његовом хетероглосном распрострањању кроз херменеутичке одјекне. Конципирана као покушај да се надопуни фрагментарност и парадоксална нецеловитост Сапфине поезије, студија инсистира на важности херменеутичког и читалачког ероса путем кога ће се тек у реципијенту остварити идеална заокруженост дела.

У уводном поглављу под насловом *Читање. Разговарање. Разноговорење*, ауторка сажето и јасно излаже методолошке проблеме, поступке и циљеве у вези са тумачењем опуса еолске песникиње. Осакаћеност и недовршеност језичког тела песме неминовна је датост постојања за савременог читаоца и захтева да се нађе методолошко решење за разумевање и надопуњавање затамњеног смисла. Сапфино дело у целини није континуални естетски феномен већ га ауторка посматра као „мозаички склоп пуног и празног, присуствујућег и одсуствујућег“¹, у коме учествује и оно недостајуће. Из тих разлога она уочава потребу за имагинативним херменеутичким напором читаоца који саучествују у рађању естетског доживљаја. Али такође, Јелена Пилиповић од дате празнине гради и херменеутички апарат призивајући античка, ренесансна и модерна дела, као и многобројне савремене теоретичаре и ауторе да уђу у вишесмислено прожимање са смислом Сапфине поезије; наиме позива и призива их на *читање, разговарање и разноговорење*. Сопствену улогу градитеља дијалога и посредника у разговору ауторка самосвесно артикулише, суптилно указујући на свеприсутан метапоетски апекат њеног писања који ће накнадно постати видљивији.

Јелена Пилиповић истиче да је студија посвећена међусобном односу два места: везом интертекстуалног места љубави у Сапфиној поезији и екстратекстуалног места Сапфиних стихова које тумачи као пра-дом љубави у европској традицији. Описујући

¹ Јелена Пилиповић, *Locus amoris: дијалогско читање Сапфине поезије*, Научна КМД, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 10.

примењену методу као оглед из херменеутичке полифоније Јелена Пилиповић користи појам *хетерологије* – *разноговорја, разноговорења*. Дакле, њу не интересује историја рецепције већ потенцијал смисла који настаје између унутрашњег вишегласја Сапфине поезије и књижевних, ванкњижевних, филозофских, архитектуралних, ликовних и вајарских гласова које призива. Тек мозаик сличности и разлика међу овим пресецима отвара за разумевање смисао створен у описаним везама. Градивна читалачка сила која остварује те везе мора на себе преузети *даимонску* природу платонског ероса јер је он, по ауторкином мишљењу, хедонистички, рађалачки, „будући да са-ствара, или макар до-грађује, текстуално рас-творену и значењски раз-грађену поезију“². Ауторка, као посредница која плете мрежу дијалогских читања, врши дужност симболичког приближавања сапфијског и туђинског својом *љубављу-жељом*.

У следећем поглављу под називом *Ка идиону Сапфине поезије* Јелена Пилиповић наглашава да је основни циљ књиге потрага за идиосинкратичном, посебном и непоновљивом естетском и аксиолошком вредношћу *сапфијског*. Циљ је истовремено и пут, у складу са двострукошћу нелинеарног хеуристичког пута у хераклитовско-хајдегеријанском кључу, који ће у том процесу успоставити продубљенији вид разумевања поезије и наткриљујућих појмова овог рада. Из тог разлога ауторка наводи двоструку динамику приступа и концептуалну основу истраживања који се из Сапфине поезије креће ка теоријском дискурсу, не би ли се из њега вратио у примарну поетску реч; дакле путује између теоријске општости и сапфијске појединачности, настојећи да превазиђе недостатке оба метода и доведе до суштинског срастања поетике и херменеутике. Унутрашњи и спољашњи приступ се преплићу на најплодоноснији начин, чинећи од текста студије богато и плодно ткање логоса и ероса у коме је све повезано и прожето овим темељнијим принципом. Основно начело артикулације метапоетског конструкта *сапфијског* нема за циљ да пружи тачан или истинит смисао Сапфиног дела, већ да му постане *близак* у виду *одјека* и потенцијално отвори простор за семантичко безграничје у наредним читањима.

У наведеном поглављу ауторка описује представу еолске песникиње и успоставља њено место у оквирима античких поимања лирике, надахнућа, сакралног и профаног, родних и онтолошких аспеката песништва, правећи поређења са хомерским и хесиодским парадигмама. Јелена Пилиповић на крају поглавља открива идентитет сапфијског гласа кога одликује аутоцентричност и наговештајност. Песма није, као код Хомера и Хесиода посредована Музама, већ оне саучествују у њеном стварању. Сапфо ствара нову парадигму *покрета ка себи* успостављајући са Музама однос љубави и блискости. Промена упућује на искорак у профаност садашњости где песма предочава жељу за поетским и онтолошким сусретом са бесмртношћу на месту љубави. Самосвојни утисак и лични доживљај ауторка назива градивним тварима сапфијске поезије који омогућавају да се одржи континуитет појединачног бића, али и да се успостави посебан модел емпатијске рецепције. У оквирима

² Ibid, стр. 18.

мушког, епског света, Сапфо формира свет жена где је женско стопљено са песмом и у коме се, по мишљењу ауторке, музика, реч и жена стапају у панпоетском хедонизму. Јелена Пилиповић закључује да се трансгресивност појаве еолске песникиње из наведених разлога могла појмити само у оквирима божанске парадигме – кроз парадокс смртне музе.

Ишчекујући Афродиту је трећи део студије, прво херменеутичко поглавље чији наслов суптилно указује на важност жудње за божанском епифанијом у настанку Сапфиног поетског фикционалитета. Ауторка издваја две конститутивне фигуре које одликује релациони идентитет у Сапфином делу: Афродиту и жељену жену, чији односи са песничким сопством граде темељну емотивну фабулу. Слетање Афродите међу смртнике јавља се као одговор на зов љубавног бола песникиње, што песми даје својеврсну моћ над божанским. С друге стране, жена за којом песничко сопство жуди осликава итеративну природу жеље јер је објекат љубави приказан као безимен и деиндивидуализован, те постаје средство за призивање богиње и сусрет са њом. У том сусрету ипак „људско биће није објекат надируће божанске силе, већ је саговорник, саузваник и саучесник у истој гозби“³. Особени поетки глас Сапфо, кога одликује гиноцентричност у односу на полност и антропоцентричност у односу на трансценденцију, по мишљењу ауторке је најдалекосежнији конструкт хеленске лирике. На крају поглавља ауторка симбол лирског, које је усмерено на партикуларно, налази у сазвучју са идејом отелотвореном у скулптуралном приказу Афродите на мраморном квадру *Трона Лудовизи*. Наиме, ова скулптура у приказу рођења богиње осветљава суштаственост женског оствареног у *филији* – сложенем идеалу „пријатељства кроз љубав, љубави у пријатељству“⁴ који је увек делатан и садржи међусобну помоћ и подршку без еротске потребе за хијерархијским односима.

Последње поглавље носи назив *Хетерологије* и представља херменеутичку допуну у којој ауторка призива низ саговорника у читању Сапфиног фрагмента 31: Хесиода, Хомера, Хорација, Лукреција, Катула, Ронсара, Псеудо-Лонгина, Хегела, Ериксимаха и Хераклита. Напоредо читајући текстове, допуштајући да се међусобно смисаоно осветле, она не изводи закључке у тумачењу фрагмента којег сматра праобликом лиричности, већ радије истиче жаришна места која додатно обогаћују сапфијски идиом. У овом текстуалном тренутку може се већ јасно уочити иманентна логика студије која на плану композиције, методолошког поступка и садржаја лајтмотивски понавља и варира до сада наведена поетолошка начела изведена из формирања метапоетског конструкта сапфијског. Као доказ повезаности свих аспеката текста могу послужити дијалози са Хераклитовим фрагментима којима Јелена Пилиповић окружује херменеутички део сопствене студије. У њима фрагмент 31, „као особена, напета, динамичка хармонија видљивости и невидљивости“⁵, бива сагледан из перспективе хераклитовске похвале сагласју које се

³ Ibid, стр. 127.

⁴ Ibid, стр. 156.

⁵ Ibid, стр. 224.

погледу не објављује и које је супротно од себе самог. На хоризонту целокупног Сапфиног опуса ауторка проналази аутопоетичко начело које је комплементарно наведеној природи хармоније. Наиме, престанак постојања фикционалног лика поезије одговара његовом настанку у рецепцији.

Пратећи логику невидљивог сагласја, а вођена *филијом* према Сапфиној поезији, ауторка будућим читаоцима помаже да се разабере у комплексној разлици у односу на антички свет. Она покушава да укаже да је античка поезија инкорпорирала у себе древне мере вечности, које су у великој мери стране, понекад и одбојне савременој публици. Тако ауторка помаже да се Сапфина поезија поново изроди нудећи модерној свести путоказе и саучетвујући у животодавној функцији поезије, бивајући симболички саговорник у разговору.

Locus amoris: дијалогско читање Сапфине поезије представља вишеструко важну и занимљиву књигу, која пружа скоро чулно уживање у богатом и разнобојном ткању смисла, значења и стила, и читаоце заводи на поновно читање. Али такође представља значајну научну студију о недовољно присутној песникињи у нашој науци о књижевности. Јелена Пилиповић читаоцима дарује оригиналне и нове преводе Сапфине поезије, као и преглед великог броја најактуелнијих радова о античкој књижевности. Поред тога, ова књига је у методолошком и композиционом смислу аутентична јер представља доследно спроведену визију чији сваки део еманира идеје изнедрене из Сапфиног опуса. У суштинском смислу она је блиска тумаченој поезији и представља њен одјек у контексту савременог дискурса. Истовремено, књига флукуира на граничном простору теорије и песништва градећи својеврсни метапоетски конструкт невидљивог сагласја. Иако се на први поглед може учинити да је њена композиција произвољна или барем фрагментарно искидана, она, напротив, отелотворује сложену херменеутичку конструкцију, надахнуту сапфијским идионом. Ерос и логос се надопуњују и преливају, што представља најлепши доказ филије херменеутичарке која помаже да се Сапфина поезија роди у естетском доживљају будућих читалаца као Афродита на *Трону Лудовизи*. На тај начин, студија *Locus amoris: дијалогско читање Сапфине поезије* није само текст који спада у науку о књижевности, већ представља запис херменеутичког сапостојања са античким певањем и мишљењем.